

Tipptasemel tööjõu puudus ei lahene lisapanusteta

Vastukajana eelmises Saldos ilmunud artiklile "Itimeeste põud" kirjutab **Jaak Vilo**, kuidas tööjõukriisist välja tulla.

○ Majandusest vähegi huvitunuile pole uudiseks IT-firmade juba pikalt väljendatud mure – Eestis valitseb suur puudus piisavalt kõrgelt kvalifitseeritud IT-alase haridusega töötajatest (vt ka Saldo veebr 2006).

See on muutunud paljude firmade jaoks mitte ainult kasvu, vaid isegi tavalist toimimist piiravaks teguriks, kusjuures IT on peaaegu kõikides ettevõtetes mingil kujul esindatud. Kõrghariduse (magister) ja teadusarenduse spetsialiseerumisega (doktor) inimeste ebapiisav saadavus tööjõuturul ei luba

TEKST: JAAK VILO, PHD

Vanemteadur, Tartu Ülikooli Arvutiteaduse Instituut

ette võtta uusi suuri projekte ega realiseerida kasvuvõimalusi (nt Skype/eBay, Playtech, Webmedia jt). Firmsade omavaheline palgakonkurents ei soosi väiksemate IT-projektide tulemuslikkust. Kuigi IT-sektor on tööandjana näiteks Tartus tõusnud juba üheks suuremaks (kui mitte kõige suuremaks), võiks kasv vastava inimressursi olemasolul olla mitmekordne!

Võib ju vabandada, et keegi ei osanud sellist arengut ette näha. Aga see väide ei pea piisavalt hästi vett, kui vaadata toimunud protsesse eriala spetsialisti vaatevinklist.

Tegu on pikaajalise probleemiga, mis sai alguse juba 1990. aastate algusest, millest alates pole Eestis pööratud vajalikku tähelepanu kasvavale nõudlusele IT järjest suurema kasutuselevõtu tingimustes kogu ühiskonnas. Sealhulgas eriti ülikoolide jaoks vajaliku teadlaste ja õppejõudude pealekasvu tagamisele – aga selleta langeb eriala kandepind ja

KITSAS KING

Rahapuudus hariduses jätkub

○ Küsimustele vastab haridus- ja teadusministeeriumi kõrghariduse osakonna juhataja kt **Jaan Kõrgesaar**.

Jaak Vilo väitel ei suuda ülikoolid palgata ega hoida parimaid õppejõude ja teadlasi: palgakäärid erafirmade ja ülikoolide vahel on kolmekordsed. Mida teeb haridus- ja teadusministeerium parimate õppejõudude ja teadlaste palkamiseks järgmise viie kuni kümne aasta jooksul?

Eesti teadusülikoolide alarahastamine umbes 30protsendises mahu on leidnud kinnitust kahes kõrgharidusuuringus. SKP suhtarvu arvestuses on mahajäämus suurem ja see kasvab globaalse konkurentsi mõttes kordades, kui pidada silmas meie SKP suhteliselt madalat taset. Kõrghariduse riigipoolne rahastamine tähendab paraku suurima võimaliku õigluse tagamist tegelike võimaluste piires, mitte aga kulude ammendamist katmist.

Haridus- ja teadusministeeriumi osa eelarveprotsessis on põhjendada ministri(te)le, eelarvet vormistavatele ametkondadele ja riigikogule kõrghariduskulude püsimise ja tõusu vajadust oludes, kus potentsiaalsete üliõpilaste arv hakkab kahane-ma ja riikide ning ülikoolide vaheline võistlus andekate noorte õppurite ja lootustandvate teadlaste pärast aina süveneb.

Selle aasta veebruari lõpus kaalub valitsus tõukefondide jaotust aastateks 2007-2013. Vastavatest otsustest sõltub Eesti võimalus tagada nii teaduse ja kõrghariduse infrastruktuuri kui

ka õppealane areng, võistlusvõimelisus nii kohalikul tööjõuturul kui ka regionaalse ja globaalse kõrghariduse kontekstis. Parimate õppejõudude ja teadlaste kaasamiseks välismaalt on Euroopa Sotsiaalfondi meetmete toel rajatud kümme doktorikooli, kutsutakse õppejõudusid ja edendatakse järeldoktoriõpet.

Milliseid meetmeid kavandab HTM madalseisus olevate info- ja telekommunikatsioonitehnoloogia erialade populaarsemaks muutmiseks järgmise viie aasta jooksul?

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate alane madalseis pole nii eriline või üldine, kui küsimus eeldaks. Loomulikult võiks sedavõrd olulise eriala panus Eesti majandusse olla suurem ja tippteadlasi pigem kümme kui kaks-kolm.

Ministeerium panustab vastavates plaanides ja edasises tegevuses koostööle Eesti Infotehnoloogia Liiduga.

Millal ja kui palju on kavas tõsta doktorandide praegust 60 000kroonist aastastipendiumit?

Ministeerium asub doktorandide stipendiumi uut tõusu taotlema siis, kui laekuvad andmed, et doktorandide vähese kaitsmiseefektiivsuse taga on eeskätt olmemured. Olemasolevad uuringud osutavad, et vähese efektiivsuse taga on pigem doktoriõpingute nõrk juhendamine ja doktoriüliõpilaste vähene pühendumine-keskendumine, kuivõrd jagatakse end õpingute ja palgatöö vahel.

kvaliteet. Hoolimata Eesti tohutust IT-edulugudest on IT-kõrgharidus ja teadus pidanud mureses seniajani üsna üksi olema.

Tööjookriis on tuha all vaikselt küdenud ka ülikoolides, mis vajaksid palju rohkem rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisi töötajaid.

Esiteks ei ole peaaegu inimesi, keda palgata, ja ammugi ressursse, mille eest palgata. Ülikoolikarjääri valimine pole lihtsalt olnud majanduslikult mõttekas. Teaduses kujunenud riiklikud palgaskaala eeldused jäävad IT-erialadel tuuolukorrale alla keskmiselt kolm korda, alates doktorantidest kuni professoriteni. Nendes tingimustes ei ole võimalik loota konkurentsile, et tagada parimate inimeste töötamine ülikoolides.

Doktorikraadita ei saa kedagi võtta õppejõuks ega teadlaseks. Piisavalt sügavuti mineva teadushariduse omandamine aga pole praeguste tudengite hulgas piisavalt populaarne, sest tööle saab ka lihtsamalt.

Väga probleemne on tudengite ja magistrantide seis, kellest vaid mõni üksik saab riiklikku 800kroonist stipendiumi. On selge, et tudeng valib võimalikult kiire töölemineku juba esimesel-teisel kursusel ja ülikool jääb teisejärguliseks.

Kuidas nõiaringist pääseda?

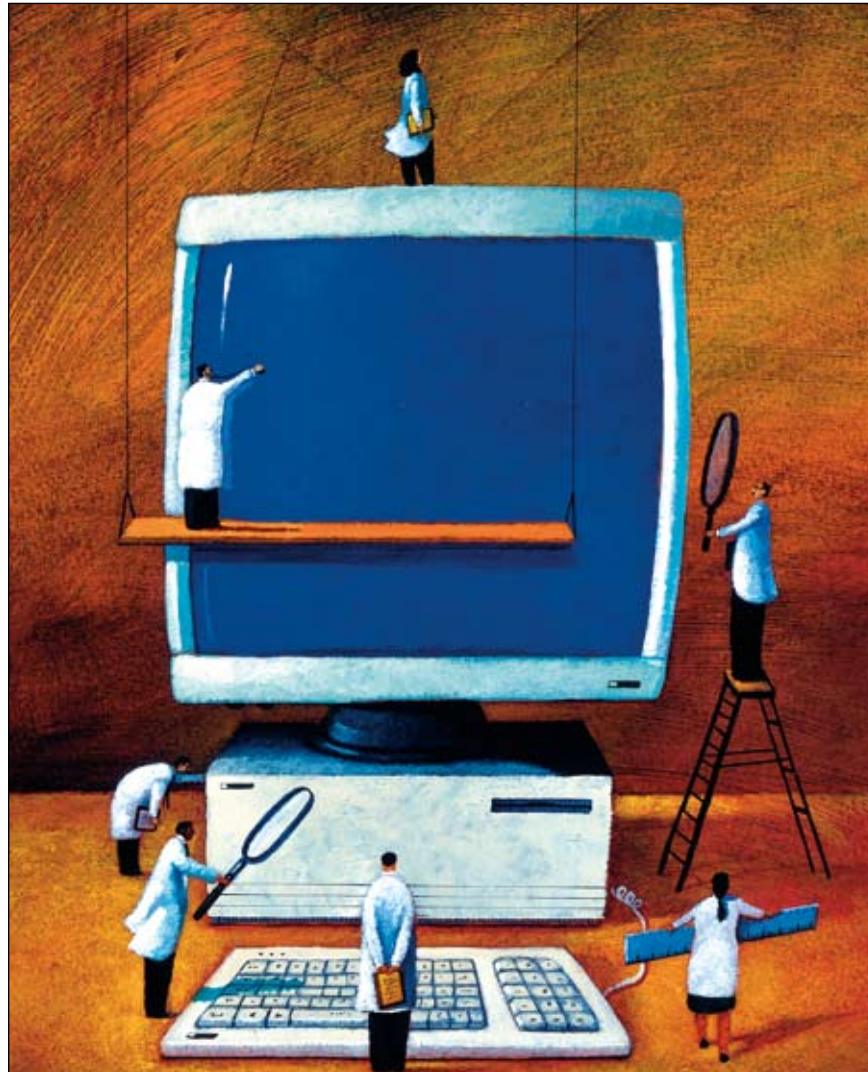
Ettevõtetesse on neid inimesi samuti vaja ja valikut ennast ei saa panna kriitikatule alla, näiteks ei saa töötamist keelata. Paraku ei realiseeri võimekad inimesed end hariduses võimaliku maksimumini, mistõttu on puudus tippharidusega inimestest nii firmades kui ka ülikoolis endas. Selle nõiaringi murdmiseks tuleb midagi ette võtta, ennekõike parandada töö ja õppimise tingimusi ülikoolides.

Ma ise kirjutasin (EPL 23.09.2005): "Hea hariduse andmiseks on vaja, et ülikoolid suudaksid 1) palgata ja hoida parimaid õppejõude ja teadlasi nii kodukui ka välismaalt; 2) meelitada õppima, pingutama ja püsima ülikoolis suurel arvul häid tudengeid."

Hariduselt ei saa oodata mingeid imesid, kui piisav osa parimaid inimesi ülikoolis tudengeid ei õpeta ega teadusprojekte vea. Seda kriitilist massi on vaja kasvatada. Eesti "itimeeste põuda" ei saa lahendada, kui ei üritata kasvatada ülikoolis töötavate teadlaste-õppejõudude ja magistrantide-doktorantide arvu ning kvaliteeti praegusest kahe-kolmekordseks. Samuti tuleb Eestisse sisse tuua välispet-

töövahendeid, näiteks teadusarvutusteks (andmekeevandus, bioinformaatika) vajalikke arvuteid (arvutiklastrid, serverid), ei finantseerita – seega töötame siin jätkuvalt elementaarsete töövahenditeta, mis võimaldaksid tõsta töö kvaliteeti ja produktiivsust.

Ülikoolikarjääri valimine pole lihtsalt olnud majanduslikult mõttekas.

COHBIS/SCANPIX

sialiste, järeldoktooreid, doktorante.

Õppejõudude tööd tuleb kasutada palju tulemuslikumalt. Aktiivsele teadusrahade, õpikute, välislahetuste, doktorikoolide jt finantsallikate taotlemisele ning aruandlusele minev aeg on meeletu. Bürokratia on selle vastutaksu saadava kasuliku rahaühiku kohta sageli liialt suur.

Juhendajale on usaldatud tudengid, kuid pole eelarvet, millest tagada tudengite parim koolitus. Informaatika

Hädavajalikku IT-ala tippspetsialistide saadavuse kasvu ei saa kuidagi tagada stabiilse ja piisava finantseerimisega. Kuna Eesti kulutab SKP-st teadusele jätkuvalt Euroliidu absoluutse mahajääja tasemel, on vajalik teaduse finantseerimise proportsiooni reaalne tõstmine, mitte ainult sellest rääkimine ilukõnedes.

Kasutusele tuleks võtta ka teisi meetmeid, näiteks kaitsevõime toetamisele ja tõstmisele suunatud stabiilne teadus- ja arendustegevus. Seni täiesti kasutamata reserv on teadusarendusalaste "vastuostude" nõudmine suuremate hangete puhul, seda nii riigi- kui ka erasektoris.

Firmad pole need, mis peavad tingimata riigi tegematajätmised enda õlule võtma. Kuid tähelepanu tuleb juhtida tegelikule probleemile: Eesti senine haridus- ja teaduspoliitika pole suutnud tagada noorte tippude piisavat pealekasvu, vähemalt mitte IT-erialadel. Peamine põhjus selleks on pikaajaline alarahastamine, mis on loonud teadusest erialana põhjendamatult ebaperspektiivika mulje, mis tõuseb eriti ereldalt esile infotehnoloogias. ■